

Nr 249.

Av herr **Björkman** m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943, m. m.

I en den 9 april 1943 dagtecknad proposition nr 193 har Kungl. Maj:t framlagt förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943. Förslaget överensstämmer i huvudsak med förordningen om krigskonjunkturskatt för år 1942.

Föredragande departementschefen åberopar såsom skäl för krigskonjunkturbeskattningens bibehållande vad han anfört vid framläggande av 1942 års förslag i ämnet, nämligen att enligt hans mening en krigskonjunkturskatt allttjämt vore ofrånkomlig såsom ett led i det särskilda system av skatter som vuxit fram i anledning av det pågående kriget. Det hade synts angeläget att genom en särbeskattning av merinkomster, som kunde antagas ha uppkommit såsom en följd av kriget och de därförinnan pågående, av det osäkra värdsäläget föranledda forcerade rustningarna, i någon mån utjämna inträdda förskjutningar i inkomstfördelningen. Att krigskonjunkturbeskattningen genom sin inriktning torde vara ägnad att verka återhållande på den tendens till prisstegring, som måste bli va en följd av inträdd varuknapphet, och i övrigt torde kunnat utgöra ett hjälpmedel i strävandena att bevara penningvärdet hade jämväl från början beaktats. Dessa motiv för en beskattning av ifrågavarande slag kvarstode enligt hans förmenande allttjämt.

I de direktiv, som departementschefen lämnade skatteberedningen vid utarbetande av förslaget till krigskonjunkturskattförordning för år 1943, underströk denne, att särskilt beaktande nu måste ägnas krigskonjunkturbeskattningens inriktning såsom ett led i det allmännas strävanden för stabilisering av prisnivån. Det synes således numera vara de penningpolitiska synpunkterna, som i främsta rummet åberopas såsom skäl för denna beskattnings bibehållande.

Såsom Sveriges industriförbund m. fl. näringsorganisationer i sitt yttrande över förevarande förslag framhållit, måste det dock anses självfallet, att strävandena att skydda penningvärdet icke få föranleda eftersättande av åtgärder för produktionens stödjande, i den mån dylika åtgärder låta sig förenas med dessa strävanden.

Under erinran, att departementschefen i 1942 års proposition efterlyst konkreta exempel på fall, där betydelsefulla investeringar underlåtits till följd av krigskonjunkturbeskattningen, anförde organisationerna i ovanberörda yttrande, att denne därvid icke synes hava tillräckligt beaktat beskattningens psykologiska verkningar å företagarna. Den hårda krigskonjunkturbeskatt-

ningen skapade en allmän återhållande verkan på initiativanda och företagssamhet. De nyinvesteringar, som trots krigskonjunkturbeskattningen förekommit, syntes huvudsakligen åsyfta framställande av ersättningsprodukter, i vilket fall företagaren ofta räknat med att i en eller annan form erhålla eftergift av krigskonjunkturskatt, samt vissa andra nyanläggningar, där riskerna syntes påtagligt ringa. Planer å andra nyinvesteringar, vilka med en måttligare beskattning kunnat väcka det största intresse hos företagen, komme under nuvarande förhållanden sällan under övervägande och bleve ej ens föremål för preliminära undersökningar. Å den stora massan dylika vid måttligt skattetryck möjliga investeringar, vilka för närvarande icke ansåges ens förtjäna övervägande, kunde givetvis konkreta exempel icke lämnas. Vidare måste beaktas, att krigskonjunkturbeskattningen, sådan den utformats och tillämpats, vore ägnad att minska företagets intresse att genom rationalisering av driften öka och förbilliga produktionen och detta även i de fall, då rationaliseringen endast skulle föranleda jämförelsevis obetydliga investeringar. Vinster, som haft sin grund i rationaliseringen, bleve nämligen på grund av den företagen åliggande beviskyldigheten i stor utsträckning taxerade till krigskonjunkturskatt. Att ett försvagat intresse för rationalisering måste leda till minskning av varutillgången och onödig fördyring av produkterna låge i öppen dag. Med hänsyn till storleken av de genom krigskonjunkturbeskattningen inflytande skattebeloppen i förhållande till nationalinkomsten måste denna beskattnings inverkan å köpkraften anses minimal, i synnerhet om den såges i förhållande till de enorma skattebelopp, som på andra vägar indroges till det allmänna. Vidare ville organisationerna understryka, att prisstegringar undvekes icke blott genom sparande samt omfattande varu- och prisregleringar utan även genom ökning av varutillgången, framför allt då produktionsökningen kunde åstadkommas utan större nyinvesteringar enbart genom förbilligande rationaliseringsåtgärder. Krigskonjunkturbeskattningens stabiliserande verkan å penningvärdet måste för den skull antagas vara obetydlig i jämförelse med de med dess produktionshämmande egenskaper förbundna nackdelar, vilka även gjorde sig gällande i penningpolitiskt hänseende. Organisationerna hölle således före, att genom ett effektivt stimulerande av sparviljan, genom den hårda ordinarie beskattningen, genom prisregleringar samt genom den kontroll av olika slag, som vore införd med avseende å användningen av råvaror och arbetskraft m. m., penningvärdet bättre skyddades utan än med krigskonjunkturbeskattning, vilken vore ägnad att hämma önskvärd produktion och därigenom minska varutillgången i marknaden med därav följande ökad risk för penningvärdets försämring.

Departementschefen har i anledning av vad sålunda anförts rörande krigskonjunkturbeskattningens penningpolitiska betydelse invänt, att man syntes vara benägen underskatta det förhållandet att denna skatt otvivelaktigt för-

anledde en betydande bildning av dolda reserver och fonderingar, som hindrade en omedelbar användning av motsvarande tillgångar. Denna synpunkt måste enligt hans förmenande tillerkännas största betydelse.

Påståendet, att bildandet av dolda reserver och fonderingar skulle hindra en "omedelbar användning av motsvarande tillgångar" är emellertid uppenbarligen icke riktigt. Den omständigheten, att företagen vidtaga vissa bokföringsåtgärder inverkar givetvis icke i och för sig i någon mån på deras likvida penningtillgång. Om bokföringsåtgärderna för aktiebolagens del föranleda reducering av utdelningen, uppstår ej heller någon minskning av penningtillgången i marknaden, allenast en ökning av bolagens köpkraft på aktieägarnas bekostnad. Det är endast i de fall, då i anledning av krigskonjunkturskatteförordningarnas bestämmelser rörande provisorisk påföring ett mot fonderingen svarande belopp nedsatts i riksbanken, som köpkraften steriliseras. Av sålunda under åren 1940—1942 nedsatta belopp innestode i riksbanken enligt därifrån lämnad uppgift den 28 april 1943 omkring 71 milj. kronor. Beloppet är icke av den storleksordning i förhållande till de tre årens sammanlagda nationalinkomst, att det synes i nämnvärd mån hava kunnat inverka å penningvärdet. I övrigt har krigskonjunkturbeskattningen icke genom sin egenskap att främja bildning av dolda reserver och fonderingar minskat penningtillgången i marknaden. Departementschefens uttalande, att denna synpunkt enligt hans förmenande måste tillerkännas största betydelse, vittnar enligt vår mening om att han i hög grad överskattat krigskonjunkturbeskattningens valutastabiliserande verkningar.

Att krigskonjunkturbeskattningen även medför vissa i detta hänseende ogynnsamma verkningar lär icke kunna bestridas.

Departementschefen har till bemötande av vad näringsorganisationerna framhållit rörande denna beskattnings inverkan å investeringsviljan anfört, bland annat, att i detta avseende kunde konstateras en såtillvida onormal fördelning av investeringar för industriella ändamål att dessa, i den mån de ej gällde förbättringar, som med all sannolikhet företagits just med hänsyn till därigenom vunna fördelar vid beskattningen, i påfallande hög grad avsåge av kriget och den rådande avspärrningen framkallade behov, medan på fredsändamål direkt inriktade investeringar vore i motsvarande mån mindre.

Den av departementschefen sålunda vitsordade omständigheten, att krigskonjunkturbeskattningen stimulerar till sådana åtgärder, att uppkommande driftöverskott blir konsumerat av utgifter, vilka ofta eljest fått anstå, medför en konstlad efterfrågan å varor och tjänster med ökad varuknapphet och stegrade priser till följd. Dessa verkningar av en dylik konfiskatorisk beskattning torde vara ofrånkomliga. Det är förklarligt, att den skattskyldige hellre söker förskaffa sig eller sitt företag någon valuta för sina genom den bedrivna verksamheten förvärvade pengar än att erlägga praktiskt taget hela beloppet i skatt.

Gentemot vad näringsorganisationerna framhållit, att krigskonjunkturbeskattningen är ägnad att minska företagens intresse att genom rationalisering av driften öka och förbilliga produktionen, invänder departementschefen, att han föreställer sig att för varje driftig företagare strävan efter rationalisering måste vara ett så självklart led i företagets driftsprogram att dess förverkligande knappast kunde i högre grad påverkas av krigskonjunkturskatten. Såsom också näringsorganisationerna antytt skulle vid krigskonjunkturbeskattningen avdrag göras för rationaliseringsvinster. Då förekomsten av sådana i regel torde kunna utan större svårighet styrkas eller göras sannolik, borde sålunda krigskonjunkturbeskattningen snarare befordra än motverka en rationalisering.

Departementschefen synes sålunda göra gällande att den risk, som otvivelaktigt på sätt organisationerna framhållit förefinnes för en indragning till det allmänna av den genom en ifrågasatt rationaliseringsåtgärd uppkommande vinsten, skulle stimulera företagarna till dylika åtgärder. Om denna risk genom krigskonjunkturbeskattningens upphävande skulle upphöra, komme företagarnas intresse för rationaliseringar enligt departementschefens mening att minskas.

Att även den mest driftige företagare finner det gagnlöst att genom rationaliseringar eller andra åtgärder öka sin vinst, om han riskerar att vinstökningen i sin helhet eller till väsentlig del blir indragen till det allmänna, torde dock ligga i öppen dag. Företagarna hava god kännedom om att prövningsnämnderna i stor utsträckning helt eller delvis ogillat framställda yrkanden om undantagande från krigskonjunkturskattetaxering av merinkomst, som enligt den skattskyldiges utredning haft sin grund i rationaliseringsåtgärder. Den omständigheten, att rättelse härutinnan efter kortare eller längre tid tilläventyrs kan vinnas i överinstanserna, torde knappast minska beskattningens hämmande inverkan på rationaliseringsviljan. I samma mån som genomförandet av förbilligande rationaliseringsåtgärder underlåtes, motverkas emellertid strävandena att stabilisera eller sänka prisnivån och minska efterfrågan å arbetskraft. Beträffande krigskonjunkturskattens statsfinansiella betydelse märkes, att de provisoriskt påförda skattebeloppen sannolikt till allenaast mycket ringa del kunna hänföras till verkliga statsinkomster. Till väsentlig del torde de komma att restitueras. År 1940 utgjorde den icke provisoriskt debiterade krigskonjunkturskatten, efter avdrag för därav föranledd nedsättning i de ordinarie skatterna, 13.03 milj. kronor. Den icke provisoriskt debiterade krigskonjunkturskatten uppgick år 1941 till 25.5 milj. kronor och år 1942 till 16.66 milj. kronor. Sammanlagt ha således hittills icke provisoriskt debiterats 55.19 milj. kronor. Härav har emellertid på grund av i överinstanserna beviljade nedsättningar en del restituerats, och mycket betydande ytterligare restitutioner äro säkerligen att vänta. Med största sannolikhet kommer vad som efter restitutionerna återstår av sistnämnda belopp

att understiga 50 milj. kronor, vilket framstår såsom tämligen ringa i förhållande till övriga statsinkomster under ifrågasatt period och än mindre i förhållande till nationalinkomsten under samma tidrymd.

På grund av vad sålunda anförts hava vi i likhet med näringsorganisationerna kommit till den bestämda uppfattningen, att penningvärdet genom redan beslutade valutavårdande åtgärder såsom priskontroll och utdelningsbegränsning i förening med andra ifrågasatta ingripanden, varibland främst märkas ytterligare åtgärder för främjande av sparviljan, bättre skyddas utan än med krigskonjunkturbeskattning, och att de valutavårdande synpunkterna följaktligen icke med fog kunna åberopas som skäl för denna beskattnings bibehållande.

Skattens borttagande skulle enligt vad av det ovan anförda framgår uppenbarligen innebära en stimulans för näringslivets olika grenar till ökad produktion och strävan att begränsa utgifterna med omedelbar höjning av skatteunderlaget till följd.

Såsom departementschefen framhållit skulle det för näringslivet vara av största värde, om en utvidgning av den för fredsbehov avsedda investeringsverksamheten kunde äga rum. Han anför emellertid vidare, att investeringar för efterkrigstidens behov för närvarande i regel måste betraktas såsom i hög grad riskbundna och att avgörandet huruvida sådana borde företagas eller ej i nuvarande läge helt visst främst betingades av andra förhållanden än hänsyn till krigskonjunkturbeskattningen. Under sådana förhållanden framstår det såsom desto angelägnare, att företagen genom ökad möjlighet till sparande sättas i stånd att, då produktionsbetingelserna under efterkrigstiden bättre kunna överblickas och riskerna vid dylika investeringar därigenom minskats, verkställa sådana investeringar. Särskilt för företag med utpräglad krigskonjunkturbetonad produktion, vilkas produktionsapparat ofta abnormt utvecklats, är det givetvis icke minst ur allmänna synpunkter av vikt att övergången till fredsproduktion underlättas. Just dessa företag drabbas emellertid i allmänhet hårdast av krigskonjunkturbeskattningen, som omöjliggör praktiskt taget allt sparande för framtida fredsinvesteringar. Om denna beskattning slopades, skulle den ömtåliga övergången från krigs- till fredsproduktion underlättas, risken för under övergången uppkommande arbetslöshet minskas och det statsfinansiella intresset således främjas.

I förhållande till de inflytande skattebeloppen äro det allmännas kostnader för krigskonjunkturskattetaxeringen betydande. På grund av den arbetsbelastning, som genom denna taxering åsamkas landskontorens personal, måste granskningsarbetet beträffande de ordinarie taxeringarna eftersättas till förfång för skatteunderlaget vid dessa taxeringar. Till de direkta kostnaderna för krigskonjunkturskattetaxeringen bör därför läggas den förlust, som härigenom uppstår för det allmänna.

Enligt vår mening måste krigskonjunkturbeskattningens upphävande an-

tagas medföra så gynnsamma verkningar å skatteunderlaget vid de ordinarie taxeringarna, att en höjning av statsverkets behållna skatteintäkter bleve följden. Ur statsfinansiella synpunkter höra därför betänkligheter icke möta mot krigskonjunkturbeskattningens slopande.

Såsom skäl för krigskonjunkturbeskattningen har departementschefen emellertid ytterligare anført, att det syntts angeläget att genom en särbeskattning av merinkomster, som kunde antagas ha uppkommit såsom en följd av kriget och de därförinnan pågående, av det osäkra världsläget föranledda forcerade rustningarna, i någon mån utjämna inträdda förskjutningar i inkomstfördelningen. I 1942 års proposition framhåller departementschefen dock, att det icke kunde bestridas, att då en merinkomstbeskattning i allmänhet motiverades med att en viss förändring ägt rum i en rådande inkomstfördelning, motiven för densamma försvagades ju längre tid som förflöte från den tidpunkt, då förändringen skedde.

Vi hålla före, att även om dessa skäl av folkpsykologisk natur kunde tillerkännas en viss bärkraft vid tiden närmast efter krigsutbrottet, så icke längre är fallet. Vinster, som uppstå genom ökad produktion, kunna under de för närvarande rådande förhållandena icke, såsom näringsorganisationerna framhållit, anses intaga en sådan särställning, att en extra beskattning därav framstår såsom befogad. På grund av den genom krigsförhållandena ökade arbetstillgången ha betydande befolkningsgrupper under de båda senaste åren fått sina ekonomiska villkor förbättrade, och det torde alltmer ha ingått i det allmänna medvetandet, att i samhällets intresse största möjliga kvantitet av för försvar och folkförsörjning erforderliga varor och tjänster bör presteras. Den merinkomst, som genom dessa ökade prestationer kan uppstå, framstår icke såsom en oskälig vinst, uppkommen på grund av att inkomsttagaren mer eller mindre hänsynslöst utnyttjat konjunkturen, utan såsom en naturlig följd av näringslivets och arbetsmarknadens ändamålsenliga anpassning efter det rådande lägets krav. Upphävandet av krigskonjunkturbeskattningen för dylik merinkomst bör därför så mycket mindre antagas vara ägnat att väcka missnöje, som man numera tämligen allmänt torde hava kommit till insikt om att varubristen å vissa områden haft ett påtagligt samband med risken för krigskonjunkturskatt. Denna uppfattning har ock kommit till tydliga uttryck vid tillfällena, då krigskonjunkturbeskattningen mildrats för merinkomst av viss produktion (exempelvis brännortviltillverkning, fiske och i viss utsträckning skogsbruk).

Härtill kommer medvetandet om att statsmakterna vidtaga effektiva åtgärder för förhindrande av oskälig prissättning och beivra sådana fall, då oskäliga priser betingats. Dylika åtgärder i förening med ransoneringsbestämmelser och subventioner av olika slag samt icke minst den hårda progressionen vid den ordinarie beskattningen utgöra tillräckliga garantier för att de bärkraftigare skattskyldiga icke gynnas vid fördelningen av de bördor,

krisen förorsakar. För detta ändamål erfordras icke krigskonjunkturbeskattning, och det kan enligt vår mening icke vara lämpligt med en skatteform, som vid tillämpningen drabbar så godtyckligt och ur flera synpunkter medför så ogynnsamma verkningar som krigskonjunkturskatten.

Att denna beskattning för varje år som går kommer att framstå såsom alltmer godtycklig och ogrundad torde ligga i öppen dag. Fem år hava förflutit från ingången av första förkrigsinkomståret, 1937, till ingången av det beskattningsår, som skulle ligga till grund för krigskonjunkturskattetaxering innevarande år. Såsom näringsorganisationerna framhållit måste en skatteform, enligt vilken till grund för skatteplikten lägges en skattskyldigs inkomstförhållanden under en för så länge sedan förfluten tid och som bygger på presumptionen, att eventuell inkomstökning därefter har karaktär av krigsvinst, för var och en, som har erfarenhet om det ekonomiska livets växlingar år från år samt de i hög grad varierande utvecklingsmöjligheterna inom de olika grenarna av näringslivet, framstå såsom en verklighetsfrämmande konstruktion.

På grund av vad sålunda anförts hålla vi före, att krigskonjunkturbeskattningens verkningar äro övervägande skadliga och att denna skatteform icke har någon plats att fylla i vårt skattesystem.

Vi hemställa därför,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 193 med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1943 m. m.

Stockholm den 4 maj 1943.

Gust. Björkman.

Bernhard Nilsson.

Eric Ericsson.